

1. ŠROUBOVÉ SPOJE

ROZDĚLENÍ ŠROUBOVÝCH SPOJŮ

1.1 PODLE KONSTRUKCE

- a) Spoj šroubem s hlavou a maticí
- b) Spoj zašroubovaným šroubem s hlavou
- c) Spoj se závrtným šroubem a maticí

1.2 PODLE ZATÍŽENÍ

- 1) Zatížení v ose šroubu - s předpětím
  - - klidně zatížené
  - - míjivě a střídavě zatížené- bez předpětí:
  - - utahované v zatíženém stavu
  - - v nezatíženém stavu
- 2) Zatížení kolmo na osu šroubu - s tvarovým stykem
  - se silovým stykem

DRUHY ŠROUBŮ A MATIC – viz. Strojírenské tabulky

DRUHY PODLOŽEK A ZÁVLAČEK – viz. Strojírenské tabulky

ZÁVITY - viz. Strojírenské tabulky

A) *SPOJOVACÍ*

- 1) **Metrický (M)** vrcholový úhel 60° rozměry v [mm]
- 2) **Whitvorthův (W)** 55° [v palcích "]
- 3) **Trubkový (G)** 55° ["]
- 4) **Oblý** [mm]
- 5) **Edisonův** – na žárovkách
- 6) **Pancéřový** (nepoužívá se)

B) *POHYBOVÉ ZÁVITY*

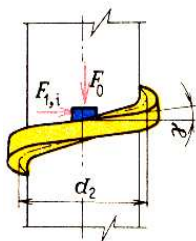
- 1) **Lichoběžníkový rovnoramenný (Tr)**
- 2) **Lichoběžníkový nerovnoramenný (S)**
- 3) **Čtvercový** – není normalizován

- PODLE POČTU CHODŮ: - jednoduchý
 - dvouchodý
 - vícechodý

PODLE SMYSLU STOUPÁNÍ ŠROUBOVICE: pravý a levý

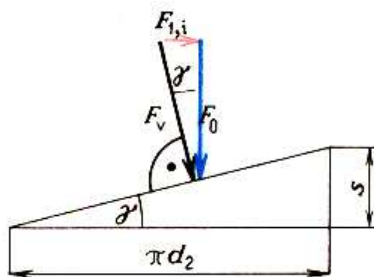
1.3 SILOVÉ POMĚRY NA ŠROUBECH

1) *ideální stav – bez tření*

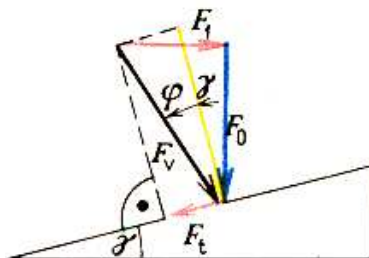
Síly na šroubu
 F_0 – síla v ose šroubu, F_1 –
 obvodová síla na středním průměru
 závitu s třením, γ – úhel stoupání
 šroubovice, d_2 – střední průměr
 závitu

V rozvinutí je závit nakloněná rovina, kde platí:

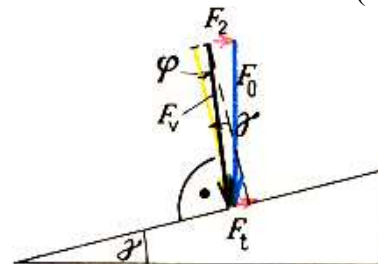
$F_{1i} = F_0 \cdot \operatorname{tg} \gamma$
 F_{1i} ...ideální dovolená síla
 F_0 ...síla v ose šroubu

2) **se třením pro utahování**

$F_1 = F_0 \cdot \operatorname{tg} (\gamma + \varphi)$ $\operatorname{tg} \gamma = F$

3) **povolování – není samosvornost ($\gamma > \varphi$)**

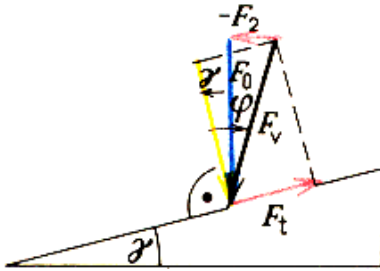

$F_2 = F_0 \cdot \operatorname{tg} (\gamma - \varphi)$

F_1 ...utahovací síla
 F_t ...třecí síla

F_2 ...síla při povolování (přibrzďujeme)

4) povolování při samosvornosti ($\gamma < \varphi$)

- F_2 ...síla při povolování při samosvornosti

U spojovacích šroubů s metrickým závitem je nutno uvažovat o tření v klínové drážce.

Platí: $f' = \frac{\operatorname{tg} \varphi}{\cos \frac{\alpha}{2}}$ $\alpha = \text{vrcholový úhel šroubu } (\alpha = 60^\circ)$

Osová síla F_0 představuje sílu předpětí vyvolanou ve šroubovém spoji utahováním matice.

Utahovací moment: $M_U \geq M_T = F_0 \cdot \frac{d_2}{2} \cdot \operatorname{tg}(\gamma + \varphi) = k \cdot F_0 \cdot d$ - tzv. provozní vztah, kde

$k = \frac{d_2}{2d} \cdot \operatorname{tg}(\gamma + \varphi)$ Pro zjednodušení výpočtu M_U se používá provozní vztah. U

normalizovaných šroubů a pro $f' = 0,1 \div 0,3$ bývá $k = 0,07 \div 0,17$, přibližně $k = 0,12$

1.3.1 VÝPOČTY ŠROUBŮ

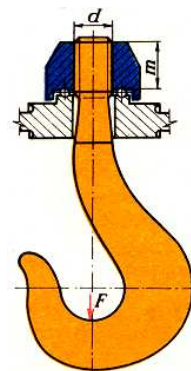
1) ZATÍŽENÉ V OSE – MONTOVANÉ V NEZATÍŽENÉM STAVU – JEŘÁBOVÝ HÁK

Jeřábový hák je namáhán na tah a matice na otláčení.

VÝPOČET HÁKU

$$\sigma_t = \frac{F}{S} \leq \sigma_{D,t} \quad S = \frac{F}{\sigma_{D,t}} \Rightarrow A_s \text{ [mm}^2\text{]} \quad A_s \dots \text{průřez jádra}$$

šroubu, ve STAB

VÝPOČET VÝŠKY MATICE

- potřebný počet závitů matice $p = \frac{F}{S} \leq p_D$ $S' = \pi \cdot d_2 \cdot H_1 \cdot n$

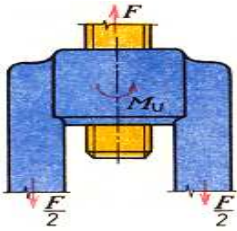
$$p_D = \frac{F}{\pi \cdot d_2 \cdot H_1 \cdot n} \Rightarrow n = \frac{F}{\pi \cdot d_2 \cdot H_1 \cdot p_D}$$

- výška matice $m = n \cdot s$

d_2 [mm]...střední průměr závitu – ze STAB
 H_1 [mm]...nosná hloubka závitu – ze STAB
 n ...počet závitů
 s ...stoupání závitu – ze STAB

2) ZATÍŽENÉ V OSE – MONTOVANÉ V ZATÍŽENÉM STAVU - VÝPOČET ŠROUBOVÉHO NAPÍNAČE

Jsou namáhány na tah a krut (utahovacím momentem M_U)

Pevnostní rovnice:

$$\begin{array}{ll} \text{tah} & \text{krut} \\ \sigma_t = \frac{F}{S} \leq \sigma_{D,t} & \tau_k = \frac{M_k}{W_k} \leq \tau_{D,k} \quad [\text{MPa}] \end{array}$$

$$S = A_s = \frac{\pi \cdot d_3^2}{4}, \quad M_k = M_u = k \cdot F \cdot d, \quad W_k = \frac{\pi \cdot d_3^3}{16} \cong 0,2 \cdot d_3^3$$

d_3 [mm]...malý $\varnothing$ závitu šroubu – ze STAB

τ_k [MPa]...skutečné napětí v krutu

W_k [mm³]...modul průřezu v krutu

σ_t má jiný směr než τ_k – pro výpočet je rozhodující tzv. *redukované napětí*:

$$\sigma_{RED} = \sqrt{\sigma_t^2 + 3 \cdot \tau_k^2}$$

V praxi většinou neznáme M_U a proto používáme zjednodušené rovnice:

$$\sigma_{RED} = \frac{\sigma_t}{0,75} \leq \sigma_{D,t} \quad \sigma_t = 0,75 \cdot \sigma_{D,t} \quad \sigma_t = 0,75 \cdot \sigma_{D,t} = \frac{F}{S} = \frac{F}{A_s} \Rightarrow A_s = \frac{F}{0,75 \cdot \sigma_{D,t}}$$

Výpočet je tedy stejný jako v předešlém případě, pouze σ_{Dt} snížíme na 75 %.

3) ZATÍŽENÉ KOLMO K OSE

Spoje s tvarovým stykem – *lícované šrouby*

Jsou namáhány na smyk a otláčení.

a) *pevnostní výpočet* $\tau_s = \frac{F}{S} \leq \tau_{D,s} \Rightarrow \tau_{D,s} \frac{F}{S} = \frac{F}{\frac{\pi \cdot d^2}{4}} \Rightarrow d = \sqrt{\frac{4 \cdot F}{\pi \cdot \tau_{D,s}}}$

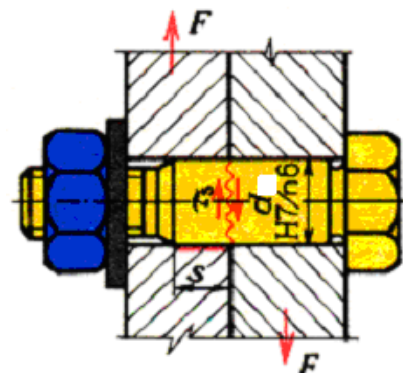
S [mm²] ...průřez součástí

d [mm]...průměr dříku lícovaného šroubu

F [N]...zatěžující síla

b) *kontrola na otláčení*

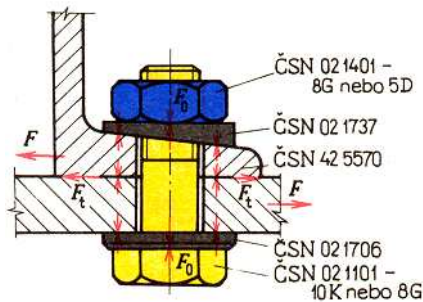
$$p = \frac{F}{S} \leq p_D \quad S' = d \cdot s_{\min}$$

$S_{\min}$ ...min. tloušťka součásti ve styku s dřikem lícovaného šroubu (v obrázku označeno s)

Lícovaný šroub plní dvojí funkci: - funkci kolíku (zajištění polohy, ustavení součásti)
- a šroubu (spojovací)

Spoje se silovým stykem

Jde například o přišroubování válcovaného profilu k desce pomocí vysoce předpjatých šroubů
Obvykle se používají přesné šrouby s mechanickými vlastnostmi dle pevnostní třídy 10.9, pro tenkostěnné profily 8.8, dle ČSN EN (ISO). Dřívější označení 10K a 8G – viz. STAB

Síla se přenáší třením mezi styčnými plochami spojovaných prvků. Podmínka přenosu:

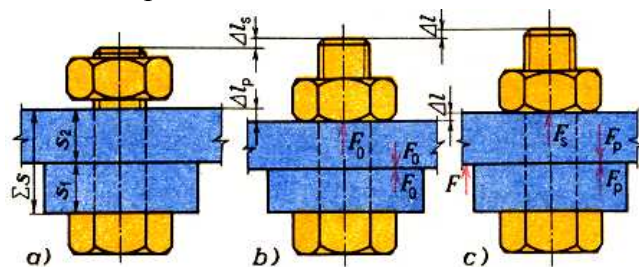
$$F \leq F_t = F_0 \cdot f \quad F_0 - \text{předpětí v ose šroubu}$$

f – součinitel smykového tření

Například $f = 0,3$ pro neupravené plochy, $f = 0,45$ pro opálené styčné plochy, $f = 0,5$ pro otryskané styčné plochy

1.3.2 ŠROUBY S PŘEDPĚTÍM – konstrukce diagramu předpjatého spoje

Jedná se o většinu šroubových spojů, zejména přírubové spoje a spoje u strojů pracujících s vnitřním přetlakem.

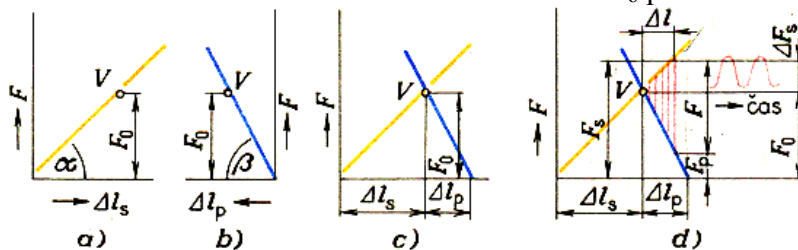

Síly a deformace ve šroubovém spoji

- a) spojení nepředpřeto, b) spojení předpřeto – nezatíženo, c) předpřeto spojení zatíženo provozní silou

Utahujeme-li šrouby s předpětím na sílu F_0 , prodlouží se dřík o Δl_s , zatím co sevřené části (příruba včetně těsnění) se současně stlačí (zkrátí) o Δl_p .

Začne-li působit provozní síla F , zatíží se šrouby na sílu F_s (max. síla v ose šroubu) a sevřené části se odlehčí na F_p (zbytková – min. síla při zatížení předpřeto spoje provozní silou). Přestane-li působit F , vrátí se soustava do původního stavu, kdy F_0 působí na šroub i přírubu.

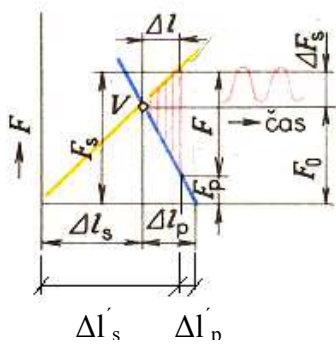

Postup konstrukce diagramu předpřeto spoje pro spojení přírub nebo desek (obr. 29)

F_0 – síla předpětí, F – provozní síla, F_s – maximální síla ve šroubu, F_p – minimální (zbytková) síla předpětí spoje při zatížení provozní silou F ; a) charakteristika šroubu v diagramu $F-\Delta l_s$ (síla – prodloužení), b) charakteristika přírub a těsnění v diagramu $F-\Delta l_p$, c) diagram předpětí přírubového spoje při působení síly předpětí F_0 , d) diagram předpětí přírubového spoje při působení provozní síly F při klidném zatížení; je-li F mívavá, nastává v závislosti na čase kolísání síly mezi F_s a F_0 , tedy v rozmezí ΔF_s ,

- diagram prodloužení dříku šroubu
- diagram stlačení příruby včetně těsnění
- diagram předpětí přírubového spoje při působení síly předpětí

- d) diagram předpětí přírubového spoje při působení provozní síly při klidném zatížení (při míjivém zatížení)

Změna prodloužení dřívku šroubu při působení provozní síly
 $\Delta l'_s = \Delta l_s + \Delta l$ a změna zkrácení příruby při působení provozní síly $\Delta l'_p = \Delta l_p - \Delta l$

F_0 ...síla předpětí

F_s ...max. síla v ose šroubu

F ...provozní síla

ΔF_s ..změna max. síly v ose šroubu v důsledku působení provozní síly

F_p ...min. (zbytková) síla,předpětí spoje při zatížení provozní silou

Je-li zatížení míjivé, kolísá síla F mezi F_0 a F_s tedy v rozmezí ΔF_s .

Síla F nesmí být tak velká, aby $F_p \leq 0$, protože by se spoj uvolnil.

Jinými slovy síla F musí být tak velká, aby $F_p > 0$.